

EGZISTENCIALIZMO FILOSOFIJOS POVEIKIS VYTAUTO MAČERNIO KŪRYBAI

Jurgita Paužienė, Arvydas Ramonas

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojama lietuvių tautos poeto Vytauto Mačernio poezija egzistencializmo filosofijos poveikio šiai kūrybai aspektu. Minimi tokie autoriai kaip Soren 'as Kierkegaard 'as, Karl 'as Jaspers 'as, Martin 'as Heidegger 'is ir jų minties poveikis šiam autoriui. V. Mačernis atsakymų į jam nuolat kilusius klausimus apie savo egzistavimo šiame pasaulyje prasmę ieškojo filosofijoje, išgrynindamas tikrąsias vertybes. Jis tikėjo, kad taip gali surasti atsakymą, kaip išlikti žmogumi nuolat besikeičiančiame ir pavojingame pasaulyje. Taip atrado Dievą ir krikščioniškąsias vertybes, tėvynės meilę ir patriotiškumą. Jį jaudino gyvenimo ir mirties dialektika, blogio ir gėrio priešprieša, žmogaus gyvenimo didingumas. Poetas tvirtai tikėjo amžinuoju gyvenimu, tuo, kad mirtis nenutraukia asmens egzistencijos: ji tik pakinta, bet nenutrūksta. V. Mačernio žmogus nuolat ieško tiesos ir atsakymų į žmogiškosios būties klausimus, jausdamas, kad jo gyvenimas yra laikinas, reikia skubėti, jei nori gyventi prasmingai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Mačernis, egzistencializmas, Dievoieška.

Abstract

The article analyses briefly the poetry of the Lithuanian poet Vytautas Mačernis, and especially the influence of Existentialist philosophy on his work. Authors such as Soren Kierkegaard, Karl Jaspers, Martin Heidegger, and the influence of their thought on this author, are touched on. Mačernis searched in philosophy for answers to questions that constantly arose for him about the meaning of his existence in this world, purifying true values. He believed that in this way he could find the answer to how to remain human in a constantly changing and dangerous world. That is how he found God and Christian values, love of country, and patriotism. He was moved by the dialectic of life and death, the opposition of good and evil, and the majesty of human life. The poet believed firmly in eternal life, that death does not end a person's existence: it only changes, not ceases. Mačernis was constantly looking for truth and answers to questions of human existence, feeling that his life was temporary, and that he needed to hurry if he wanted to live meaningfully.

KEY WORDS: Mačernis, Existentialism, searching for God.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/mtd.v0i9.2593>

Įvadas

Vytauto Mačernio (1921–1944) kūryba šiandien ypač aktuali. Nors neįtikėtina, bet tenka gyventi beveik tokiais pat laikais, kaip gyveno V. Mačernis – Rusijos prezidento imperialistinių užmojų krečiamame pasaulyje, kuris kelia nesaugumo jausmą. Pasauliui dar nespėjus grįžti į įprastą gyvenimą po pandemijos, kuri pareikalavo daugybę aukų ir kurios padarinius jausime dar ilgus metus, esame prie trečiojo pasaulinio karo slenksčio. 2021 m. minėtos rašytojo 100-osios gimimo metinės. Gyveno jis labai sudėtingu laikotarpiu, patyrė ir nepriklausomos Lietuvos laisvą gyvenimą ir dvi okupacijas, žydų tautos tragediją, lietuvių tautos trėmimus. Simboliška, bet ir šiomis dienomis Ukrainoje, visai šalia Lietuvos, vyksta prievartiniai išvežimai ir bandymas okupuoti taikią valstybę. Improvizuotame pokalbyje tarp V. Mačernio ir jo vaikystės draugo Damijono, Vytautas klausia: „– Gal žinai, kodėl žmogus žmogų žudo, kodėl tauta tautą naikina? Atsakymo nelaukia, ima Bodlerą garsiai skaityt, o paskui verčia: Dangus kaip altorius gražus prieš akis atsiskleidžia. Ten saulė krešėja panirus kraujo upely“ (Ruseckaitė, 2017, 88). Šiuose žodžiuose telpa visa V. Mačernio gyvenimo tragedija: nuo „aukštųjų akimirkų“, kaip jis apibūdindavo tuos ypatingus momentus, kai jausdavo dvasinį pakylėjimą, iki nevilties momentų, kurių jo gyvenime buvo daugybė. V. Mačernio kūryboje aptinkamos ir visą laikmečio dramatiškumą atskleidžiančios Saulės bei kraujo metaforos.

Nepaisant ankstyvos mirties ir poeto poezijos ignoravimo sovietų okupacijos laikotarpiu, V. Mačernis iki šiol dažnai prisimenamas tarp kitų rašytojų, tai rodo jo poezijos aktualumą. G. Bernotienė, tyrinėjusi po V. Mačernio mirties jam skirtų kitų rašytojų dedikacijas, epitafijas ir kitus tekstus, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Personalijų kartotekoje surado iki 1997 m. registruotus 74 V. Mačerniui skirtus kūrinius ir sekimus. „Šiam tyrimui atrinkau reikšmingiausius tekstus. Jų priklausymas memorialinės kūrybos žanrams pabrėžia laike išsitęsusių sakymo situaciją: tai yra atidėta, neįvykusį gedėjimą dėl Mačernio žūties lydintys tekstai, kurių atsiradimas lietuvių kultūroje, kad ir praėjus daugeliui metų, poeto atmintį, jo mirties faktą ir gyvenimo nuopelnus daro kultūriškai reikšmingus, teikia jiems prasmės ir pagarbos akcentų, o mirties išgyvenimą dar ir rituališkai išbaigia“

(Bernotienė, 2002, 81). Trumpas poeto gyvenimas, kūrybos temų universalumas, nepriklausomumas nuo laikmečio ir lemia jo populiarumą.

Vytautas Mačernis – jauniausias lietuvių literatūros klasikas, naujosios lietuvių poezijos pradininkas, vienas pačių reikšmingiausių savo kartos poetų. Jo poezija priklauso humanistinei filosofinei lietuvių literatūros tradicijai. Kūryba – intelektualiai, kelianti egzistencinius klausimus. Kaip jį apibūdina V. Daujotytė: „Nejmenama, neatmenama mįslė ir vienu, ir kitu atveju, nors ir skirtingų planų. Išskirtinės prigimtys, tokių gilių jutimų, tokių būties kampų, kad tragedijų išvengti neįmanoma. Atsitiktinumai – ir kaip daugiaprasmės skeveldros – ima veikti kaip būtinybės. Tokiais likimais žmogaus pasaulyje byloja kažkas svarbaus ir slapto; suvokiame, kad byloja, o ką neatspėjame“ (Daujotytė, 2021, 12). Kūrybos daugiaprasmiškumas, savitas pasaulio jautimas ir juntamas tragizmas – visa tai sudaro V. Mačernio kūrybinį unikalumą.

V. Mačernio kūrybą galima laikyti egzistencialistine. Egzistencializmas – tai žmogaus egzistencijos, jo prasmės ir galimybių apmąstymas, iškilęs kaip žmonių „sudaiktėjimo“ priešprieša. V. Mačernis buvo puikiai susipažinęs su S. Kierkegaard'o, M. Heidegger'io, K. Jaspers'o filosofinėmis idėjomis, kurios aptinkamos jo kūryboje. Vertingiausios Vytauto Mačernio kūrybos dalys: eilėraščių ciklas „Vizijos“ (1939–1942 m.), „Metų sonetai“ (1943–1944 m.), „Žmogaus apnuoginta širdis“ – V. Kubiliaus sudaryta kūrybos rinktinė (1970 m.). Čia aptinkama egzistencialistinės pasaulėjautos elementų. Eilėraščiuose – nerimo, nevilties momentai, gyvenimo ir mirties, žmogiškosios būties klausimai susipynę su nuolatinio žmogiškųjų vertybių ilgesiu, gimtosios žemės idealizavimu. Lyrinio Aš siela nuolat abejoja, kankinasi, kažko ieško ir nušvinta suradusi atsakymus į savo klausimus. Kūrybai būdinga griežta klasikinė forma, spontaniškas lyrizmas.

„Vizijos“ – vienintelis iki galo užbaigtas V. Mačernio kūrybos ciklas. Jį galima pavadinti savotiška dvasine poeto autobiografija, kurioje poeto išgyventi patyrimai tampa regėjimais, filosofiniai apmąstymai susipina su gimtinės – senolės-senos sodybos ir joje gyvenančių žmonių likimu, ieškant atsakymų į gyvenimo prasmės klausimus. V. Mačernis „Vizijų“ cikle sprendžia „gyvenimo ir mirties lygtis“, siekia suprasti „Kodėl kas nors yra? Kodėl aš pats esu / Didžiausias paslaptis visatos slėpinių?“ (Mačernis, 2015, 54). An-

tras brandžiausias ir didžiausias poetinis ciklas yra „Metų“ sonetai, kurio nespėjo užbaigti. Ciklas apima plačios tematikos eilėraščius, kuriuose nagrinėjamos įvairios temos. Sonetai – lyg „Vizijų“ tęsinys, nes aprašo, papildo tą pasaulį ir tuos apmąstymus, kurių užuomazgos bei ištakos yra „Vizijose“.

Temos aktualumas. Šio darbo tema – gyvenimo ir mirties temų atskleidimas remiantis V. Mačernio kūryba pagal vieną pagrindinių dialektikos dėsnių – priešybių vienovės ir kovos. Ši tema nagrinėjama platesniame kontekste, apimant nagrinėjamai temai aktualius poeto biografijos aspektus ir egzistencializmo filosofijos atstovų S. Kierkegaard'o, M. Heidegger'io ir K. Jaspers'o, dariusių didžiulį poveikį V. Mačernio kūrybai, minčių apžvalgą. V. Mačernio kūryba neatsiejama nuo pagrindinės egzistencialistų keliamos problemos, kad pasaulis nepažinus, nieko nėra pastovaus, o žmogaus gyvenimo variklis yra nuolatinė kova, nusivylimas ir kančia. V. Mačernio kūryboje gyvenimas ir mirtis yra neatskiriami, juos sieja žmogaus būties egzistavimo prasmės klausimas. Dvasinio konsultavimo darbe gali būti aktualūs klausimai, susiję su žmogaus gyvenimo prasme ir mirtimi, nes klientai būna nusivylę savo gyvenimu ir negeba spręsti kasdienių problemų, kai nemato savos egzistencijos prasmės.

Temos naujumas. V. Mačernio bibliografija tiek Lietuvoje, tiek išsvijoje nemažai nagrinėta. Išleistos trys monografijos: Virginijos Balsevičiūtės „Vytautas Mačernis ir jo karta“ (2001), Jolantos Kriūnienės „Vytautas Mačernis ir Vakarų kultūros kontekstai“ (2002), Viktorijos Daujotytės „Karalių gėlė iš Žemaitijos pelkių“ (2006) bei eseistinė Tomo Sakalausko knyga „Regėjimų naktis“ (1994). Ir Aldonos Ruseckaitės biografinis romanas „Dūžtančios formos. Romanas apie Vytautą Mačernį“ (2017). V. Balsevičiūtės ir J. Kriūnienės knygoje analizuojamas poeto gyvenimas ir kūryba, be to, aptariamas visos to laikmečio poetų kartos formavimasis, bendri bruožai su Vakarų literatūra. „Tuo tarpu Daujotytės knyga, autorės pavadinta „grįžtamojo skaitymo studija“ arba „Mačernio skaitymais“, pagal savo pobūdį yra artimesnė eseistikai, o ne monografijai, joje pateikiami laisvi apmąstymai apie Mačernio asmenybę ir poeziją, jo sąsajos su kitais lietuvių ir užsienio poetais bei filosofais“ (Narušienė, 2009, 40). Nagrinėjant poeto kūrybą, daug dėmesio skiriama gimtosios žemės temai. Atskirai nenagrinėti vieni svarbiausių V. Mačernio kūrybos aspektų: gyvenimo ir mirties klausimų jo kūryboje

analizė, ieškant ištakų poeto biografijoje, taip pat juos atskleidžiant remiantis egzistencialistų idėjomis ir pritaikant dvasinio konsultavimo darbe.

Straipsnio tikslas. Išanalizuoti, kaip egzistencializmo filosofijos poveikis atsiskleidžia V. Mačernio poezijoje.

Darbo uždaviniai.

1. Išanalizuoti V. Mačernio biografinius jo kūrybą formavusius aspektus, kurie darė poveikį jo egzistencialistinei kūrybai.
2. Apibūdinti pagrindines egzistencializmo idėjas, kurios svarbios V. Mačernio kūrybos analizei, remiantis S. Kierkegaard'o, M. Heidegger'io bei K. Jaspers'o idėjomis.

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė, istorinis-aprašomasis metodas, interpretacinis metodas ir sintezė.

1. V. Mačernio kūrybos formavimosi aplinkybės

V. Mačernio rašytojų ir literatų karta, susiformavusi nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu (1918–1940), kuriai be jo dar priklauso Kazys Bradūnas, Alfonsas Čipkus (Alfonsas Nyka-Niliūnas), Paulius Jurkus, Kazys Umbrasas, Pranė Aukštikalnytė, Gediminas Jokimaitis, Balys Serevičius, Pranas Kozulis, Bronius Krivickis, Mamertas Indriliūnas, gyveno ir brendo ypatingu laikotarpiu. Viena vertus, turėjo unikalias galimybes lavinti savo literatūrinius gebėjimus: mokyklose veikė literatų būreliai, leidę savo laikraščius, rengdavę susitikimus, kūrybos vakarus tarp skirtingų mokyklų, vėliau studentai toliau aktyviai dalyvavo ateitininkų įkurtoje meno draugijos „Šatrija“ (įkurta 1926 m.) veikloje, kurioje derėjo literatūra ir akademinis gyvenimas, katalikiškoji kultūra ir kiti meno bei kultūriniai judėjimai. Draugijos narių susitikimuose skaityta originali grožinė literatūra, vertimai, kritika, atvirose erdvėse vaidintos misterijos. K. Bradūno prisiminimai iš to laikotarpio: „Kalbėdavome, kad mūsų poezijos naujumas turi kaip tik pasireikšti lig šiol dar neišbandyta liaudiškos formos ir liaudiškos minties gelme; nauja mūsų poezija, mums atrodė, turi būti arti lietuviškos žemės mistikos, atėjusios per kartų kartas ligi šių moderniujų laikų. <...> iškėlimas iš primityvios, žavingos

liaudies į individualią kūrybos plotmę mums visiems atrodė siekiamasis mūsų idealas“ (Sakalauskas, 1996, 91).

Dauguma studentų buvo iš kaimiškųjų vietovių, susiformavę kaip asmenybės katalikiškoje aplinkoje, tvirto vertybinio stuburo, bet siekiantys mokslo, norintys kurti kitą pasaulį nei gyventa jų tėvų ir prosenelių. Kartu jie nenuvertindavo savo „kaimiškojo prado“ ir aplinkos, savo kūryba siekė aprėpti tradiciją ir modernumą. Studentai turėjo galimybę skaityti savo kūrybą literatūriniuose vakaruose, kuriuos rengdavo pats V. Mykolaitis-Putinas, dėstęs universitete, juose dalyvaudavo garsiausi to meto poetai: Bernardas Brazdžionis, Antanas Miškinis, Salomėja Nėris, Jonas Kossu-Aleksandravičius. Jaunieji poetai aršiai diskutuodavo su jau pripažintais poetais. Tuose pačiuose K. Bradūno prisiminimuose skaitome, kad „mes, čepurninkai, už jį (V. Mačernį) galvas guldom, įrodinėjam, kad čia nauja poezija, gi Brazdžionio kartos žmonės ir pats Brazdžionis sutiko labai santūriai“ (Sakalauskas, 1996, 91). Atkūrus Lietuvos valstybę (1918 m.) kultūrinis gyvenimas klestėjo, gambiausi studentai galėjo gauti stipendijas studijuoti užsienio universitetuose (V. Mačerniui pasiūlyta studijuoti Prancūzijoje).

Kita vertus, V. Mačernio karta patyrė baisiausius istorinius sukrėtimus, lėmusius daugelio asmenines tragedijas: vokiečių ir rusų okupacijas, holokaustą, Antrąjį pasaulinį karą, trėmimus, priverstinę emigraciją, bandant likti gyviems ar pasitraukiant į „mišką“, ar prisitaikant prie naujosios santvarkos, atsisakius savo moralinių principų. Karta, siekusi pakeisti pasaulį, pati buvo priversta rinktis gyvenimą arba mirtį, neatsiejamą nuo kančios, kitaip tariant, anot K. Jaspers'o, atsidūrė ribinėje situacijoje, egzistencinėje kryžkelėje, kur lengvų pasirinkimų nebuvo. Juolab ateitis buvo nenuspėjama, niekas negalėjo pasakyti, kuris pasirinkimas teisingiausias. Yra išlikę pasakojimų, kad V. Mačernis ne vieno žmogaus klausė, koks sprendimas būtų teisingas, t. y. 1944 m. artėjant frontui likti Lietuvoje ar trauktis. Girdėjo skirtingus atsakymus: jo žydų tautybės mokytojas teigė rusų laukias kaip išsigelbėjimo, o kai kurie artimi Vytauto draugai planavo trauktis, vėliau ir pasitraukė. Atsakomybę už savo sprendimą kiekvienas turėjo prisiimti pats. Visa V. Mačernio laikų karta patyrė egzistencinį sukrėtimą. Kiekvienas buvo priverstas rinktis ir tie sprendimai buvo sudėtingi. Galima tik įsivaizduoti, kaip būtų susiklos-

tęs V. Mačernio gyvenimas, jei jis būtų priėmęs kitą sprendimą ir pasitraukęs iš Lietuvos prieš ateinant okupacinei rusų kariuomenei. Tačiau poetas liko ir už tą pasirinkimą sumokėjo savo gyvybe. Liko iki galo ištikimas savo žemei ir savo idealams.

Pasak Vytauto Kubiliaus, „dar nė vieno lietuvių poeto kūryboje, regis, taip arti nestovėjo žodis ir egzistencijos realumas, geliantis eilėraščio ritmas ir likimo nuojautos virpesiai. Jei reikėtų vienu sakiniu nusakyti V. Mačernio reikšmę lietuvių lyrikos raidoje, pirmon vieton statyčiau šitą tragišką jo autentiškumą, aprėpiančią esmines būties situacijas ir prasmes. Poezija nuolat paskęsta gražaus kalbėjimo vandenyse ir ją gelbsti tik poetai, kuriems eilės tampa jų žmogiško buvimo tąsa“ (žr. Narušienė, 2009, 55). Svarbiausiuose V. Mačernio poezijos rinkiniuose „Vizijos“, „Metų sonetai“ ir „Žmogaus apnuoginta širdis“ ryškūs egzistencialistinės pasaulėjautos elementai. Būdingos temos: nerimas, neviltis, mirtis, gyvenimo prasmės, žmogiškųjų vertybių paieška, gimtosios žemės idealizavimas. Kiek yra žinoma, Vytautas dar besimokydamas gimnazijoje skaitė filosofinius veikalus, sakydavo, kad mažos šalies atstovui būtina mokėti kelias kalbas. Pats mokėjo rusų, lenkų, vokiečių, anglų, prancūzų ir italų, mokėsi graikų bei lotynų, norėjo išmolti hebrajų. Kalbų mokėjimas „atvėrė duris“ į beribį žinių ir knygų pasaulį. Mėgo skaityti anglų poetų kūrybą, pasaulinę klasiką, prancūzų simbolistus, antiką, domėjosi Oskaru Milašiumi, kurio kūryba paveikė ir jo kūrybą. Pasak A. Bernotienės, būdamas 23 metų V. Mačernis puikiai išvertė pagrindinį O. Milašiaus metafizinės filosofijos kūrinį „Pažinimo giesmė“ (iki šiol šis vertimas yra tarp geriausių O. Milašiaus vertimų), sugebėjęs suvokti sudėtingą ezoterinio pažinimo kalbą (Bernotienė, 2002, 80). Beje, filosofinį ir poetinį V. Mačernio pajėgumą atskleidžia ketinimas jį, kaip vieną gabiausių studentų, su valstybės stipendija siųsti studijuoti filosofijos į Sorbonos universitetą Paryžiuje. V. Mačernis šį kūrinį išvertė 1944 m., paskutiniaisiais savo gyvenimo metais. Anot T. Venclovos: „[Ž]emaičių sodžiaus vaikas, dar tik pradėjęs gilintis į didžiuosius pasaulio autorius, savarankiškai atrado kai kuriuos dalykus, kuriems atrasti kitos tautos ir kultūros eikvojo daug dešimtmečių“ (Bernotienė, 2002, 80). Tai ir yra V. Mačernio, kaip ir kitų Lietuvos šviesuolių, tokių kaip

S. Daukantas, J. Biliūnas, fenomenas: iš „kaimo pirkios“ išėjusieji savyje turi tokį didelį kūrybinį-intelektinį potencialą, kurio niekas negali užgniaužti.

V. Mačernis atsakymų į jam nuolat kilusius klausimus apie savo egzistavimo šiame pasaulyje prasmę, išgryninant tikrąsias vertybes, ieškojo filosofijoje. Jis tikėjo galįs surasti atsakymą į klausimą, kaip išlikti žmogumi nuolat besikeičiančiame ir pavojingame pasaulyje. Jo kūryboje tiesioginių istorinių to laikotarpio realiųjų, kuriose gyveno, neaptiksime. Jis ne tik viską aprašinėjantis metraštininkas, jis kelia klausimus, kodėl tokie dalykai vyksta, ir ieško į juos atsakymų. Visoje jo kūryboje jaučiama XX amžiaus sukrėtimų dvasia.

2. Pagrindinių egzistencializmo idėjų apžvalga

V. Mačernis – filosofinio mąstymo poetas. Pasak A. Šliogerio, filosofo ir rašytojo ar net tapytojo ribos neperžengtos: „Tikroji egzistencinio mąstymo stichija yra magiškas šviesos-šėšėlių žaismas, kuriame kaip vėlyvojo K. Monė paveiksluose ar M. Prusto epopėjoje ištirpsta, išsilieja, praranda individualumą ir griežtą formą viskas, kas yra ir su kuo susiduria to mąstymo subjektas: daiktai, žmonės, įvykiai, mintys, poelgiai, praeitis ir dabartis“ (Baranova, 2006, 100). Susipažinęs su egzistencializmo filosofijos atstovų mintimis, V. Mačernis kuria, kartu ir filosofuoja, sudėtingas, bet aktualias idėjas pateikdamas suprantama forma, jų neprimityvindamas. Žmogui rūpi jo būtis, gyvenimo prasmė, pagaliau ir mirtis. Čia ir slypi jo genialumas, kūrybos aktualumas, po jo gimimo praėjus šimtmečiui.

Vosylius Sezemanas (1884–1963), V. Mačernio dėstytojas, ypač paveikęs poeto pasaulėžiūros formavimosi procesą, savo paskaitų konspekte „Egzistencializmo filosofija“ kuris išlikęs iki šių dienų, rašo, kad „filosofuoti, įsigyti pasaulėžiūrą gali tiktai žmogus kaip atskiras ir konkretus individas. Pagrindinė filosofijos problema yra žmogus ir jo gyvenimas. Pirminiai duomenys, nuo kurių prasideda pažinimas, yra potyriai (racionalūs ir neracionalūs), – viskas, ką žmogus išgyvena santykiaudamas su fiziniu ir socialiniu pasauliu“ (Mačernis, 2015, 9). V. Mačerniui egzistencializmo idėjos buvo ypač artimos, egzistencialistine galima būtų laikyti visą jo kūrybą.

Egzistencializmas – tai žmogaus egzistencijos, jo prasmės ir galimybių apmąstymas. Pasak L. Anilionytės, egzistenciją galima suprasti kaip žmogaus sąmonę, kuri neapibrėžiama, kas žmogų suveda su juo pačiu ir su jo transcendentija (Anilionytė, 1999, 13). Autentiškumas – tai pati egzistencinio filosofavimo „šerdis“, kai XX a. susiformavusi egzistencinė filosofija ieško atsvaros augančiam žmonių „sudaiktėjimui“. Filosofijos atstovai – egzistencialistai – išėitės ieško paties žmogaus nepakartojamoje individualybėje. Egzistencialistinio filosofavimo dalykas yra individuali, autentiška, kitu žmogumi nepakeičiama žmogaus būtis, tos būties esmė ir prasmė. Būtis laikoma filosofijos objektu, „nes ji ne abstrakcija, o iš tikrųjų konkreti būtis, be to, neabejotinai mums svarbiausia ir geriausiai pažįstama.<...> Žmogaus egzistencija esanti pirminė, kad jos atžvilgiu jokia esencija nėra pirmesnė“ (Tatarkievicz, 2003, 408). Priešingai nei tradicinė filosofija, egzistencializmas pasaulį nagrinėja per žmogų – jo būvimą ir jo problemas. Anot egzistencialistų, žmogus yra laisvas ir turi atsakyti už savo veiksmus. Jis atsakingas tiek sau, tiek kitiems. Žmogus pats save kuria, nes neturi jokios iš anksto nustatytos prigimties.

Nors egzistencializmo pradininku laikomas S. Kierkegaard’as, pačios idėjos siekia dar pirmųjų filosofų nagrinėtas problemas, nes žmogus nuo pat savo, kaip sąmoningo asmens, egzistavimo pradžios susiduria su būties prasmės klausimais.

Pagrindiniai egzistencializmui būdingi motyvai:

1. Sokrato iškeltas humanizmo motyvas – žmogiškoji egzistencija yra tikroji filosofijos problema.
2. Platono ir Augustino raštuose ryškus infinitizmo motyvas, kad baigtinis žmogus savo egzistencijoje nuolat susiduria su begalybe.
3. B. Pascal’io tragizmo motyvas, kad žmogaus egzistencija kupina sielvarto ir mirties baimės.
4. Pesimizmo motyvas M. Stirnerio raštuose: žmogų supa nebūtis, nėra nieko, į ką jis galėtų atsiremti, jo esama (Tatarkievicz, 2003, 407).

Egzistencinė filosofija lyginama su krikščioniškąja: „Tačiau pasak krikščioniškosios filosofijos, egzistencija – tai amžinybės akimirka, o pasak egzistencializmo, – nebūties akimirka. <...> Tačiau krikščioniškoji filosofija,

kitaip nei egzistencinė, turėjo amžinybės perspektyvą, suteikiančią egzistencijai prasmę“ (Tatarkievicz, 2003, 408). Filosofai, manę, kad religija gali padėti įveikti egzistencijos nebūtį, vadinami krikščioniškojo egzistencializmo atstovais, tai S. Kierkegaard'as, K. Jaspers'as, G. Marcel'is. Kiti priskiriami ateistiniam blokui, t. y. tikima pačiu žmogumi ir jo galimybėmis. Atstovai: M. Heidegger'is, Ž. P. Sartr'as, A. Kamiu. Žmogus suprantamas kaip laisvai pats save kuriantis. Tad turi prisiimti atsakomybę už save ir pasaulį, nes kasdienis gyvenimas yra tik iliuzija. Žmonės nežino, kas jie tokie yra ir kokia yra jų paskirtis, tad žvelgdami į save mato nebūtį, kurią patys turi užpildyti. Taip žmogus pats kuria savo gyvenimą, turėdamas pasirinkimo laisvę. Viena svarbiausių egzistencializmo problemų – žmogaus egzistavimo laikishkumas ir laikinumas. Laikinumas yra visos egzistencijos pagrindas. Egzistencija pati savaime neprasminga. Pasak W. Tatarkievicz'iaus, „egzistencijai nėra į kur veržtis, nes ji apgaubta nebūties. <...> Žmogaus egzistencija radosi iš nebūties ir veikia joje išnyks. Ji pati persunkta nebūties ir yra kelionė į mirtį ir nebūtį“ (Tatarkievicz, 2003, 410). Pripažįstamas žmogaus ryšys su kitais žmonėmis ir jį supančiu pasauliu, žmonių tarpusavio santykių problema egzistencialistinėje filosofijoje ypač svarbi.

Pasak L. Anilionytės yra du žmogaus egzistavimo būdai (Anilionytė, 1999, 17). *Pirmasis*, vadinamasis *netikrasis egzistavimo būdas*, kai žmogus tiesiog paskęsta daiktų pasaulyje. Patį save ir kitus žmones jis vertina tik kaip savo tikslų siekimo priemones. O tikslai – materialiniai, kai gyvenama tik dėl daiktų ir pinigų, taigi tampama materialistais. Tokiems žmonėms pinigų praradimas prilygsta gyvenimo prasmės praradimui. Taigi šie žmonės yra susvetimėję, praradę savąjį Aš. Platesne prasme tai gali būti ir gyvenimas ypač rūpinantis kitų žmonių nuomonėmis, viešai rodant realybės neatitinkantį savo gyvenimą. Paradoksas yra tas, kad malonumui tapus tikslu, jis nebeteikia malonumo. Esant netikrajai egzistencijai žmogus netenka savo individualumo, „ištirpsta“ minioje. Jis gyvena ne autentišką savo gyvenimą, o taip, kaip visi. Netikroji egzistencija – tai žemiškas gyvenimas, kai bėgama nuo savęs, renkantis dabartį. Žmogus, gyvendamas daiktų pasaulyje, kai gyvenimo tikslas – nusipirkti daugiau bei brangiau, nemato savo, kaip asmenybės, gyvenimo prasmės ir baigtinumo.

Antrasis – tai tikrasis (autentiškas) žmogaus egzistavimo būdas. Autentiškas egzistavimas reiškia orientavimąsi į transcendentinę būtį, kuri peržengia kas-

dienybės ribas. Susigražinama kasdienybėje prarasta žmogiškoji esmė, vidinė laisvė, žmogus pakyla virš daiktų pasaulio. Jis atsiveria būčiai, patyręs baimę, virpulį, siaubą, skausmą, kančią, neviltį, susirgęs nepagydoma liga ar atsidūręs mirties akivaizdoje. Skaudūs išgyvenimai paskatina jį suvokti svarbiausias gyvenimo tiesas, o daiktai nustumiami į antrą planą. Dažnai po skaudžių sukrėtimų žmogus pradeda domėtis arba gyventi kitais, suvokęs savo laikinumą šiame pasaulyje. Jam atsiveria būties gelmė. Galima drąsiai teigti, kad V. Mačernio gyvenimas buvo tikroji egzistencija, nes jam labiau rūpėjo dvasiniai dalykai, jis siekė išsiaiškinti žmogaus būties klausimus, suprasti gyvenimo prasmę, pinigai ir daiktai jam visada buvo mažiau svarbūs. Dėdei jo paklausus: „Kas iš tavęs bus? Ar daug pinigų uždirbsi?“, – V. Mačernis jam atsako: – „Tu, dėde, galvoji tik kad pinigų gaut, o mokslus reikia eit dėl žinojimo“ (Sakalauskas, 1996, 64). Yra išlikę jo sužadėtinės Bronės Vildžiūnaitės prisiminimai apie tai, kad Vytautas visus iš mamos gautus pinigus išleido knygoms, jis visada būdavo suplanavęs, ką dar norėtų įsigyti.

V. Mačernis gana jauname amžiuje pasiekė, remiantis A. Maslow'o saviraiškos poreikių piramide, pačią piramidės viršūnę. Žmogus iš prigimties turi poreikių, kuriuos būtina patenkinti. Jo poreikiai suskirstyti piramidės pakopomis. Apačioje yra fiziologiniai, o pačioje piramidės viršūnėje – savęs realizavimo poreikiai, kuriuos pasiekia ne visi žmonės, nes tik brandi asmenybė gali save realizuoti (Maslow, 2006, 92–95). V. Mačernis labai jauname amžiuje save realizuoja kaip asmenybę, tai rodo jo brandą, ką dažnai pabrėžia ir jo bendraamžiai – jis nuo jų skyrėsi. Remiantis A. Maslow'o atlikto tyrimo išvadomis galima teigti, kad V. Mačerniui buvo būdingi tie patys bruožai: „Savo energiją jie dažnai sutelkdavo į konkretų uždavinį, kurį laikydavo savo gyvenimo paskirtimi. <...> Daugelis jų buvo patyrę kasdienės sąmonės ribas peržengiančių dvasinių arba ekstazinių „aukščiausiojo pakilimo“ akimirkų“ (Myers, 2000, 489). Pažinojusieji V. Mačernį, pabrėžia tą patį. Pasak V. Kubiliaus, „kartais Vytautą Mačernį pagaudavo haliucinacijos, keisti sapnai vidury dienos. <...> Haliucinacijos, matyt, būdavo pakankamai stiprios, jei nuo šitokių vizijų prasidėjo ir kūrybinis gyvenimas“ (Sakalauskas, 1996, 11). Poetas dažnai matydavo regėjimus, turėjo ypatingą nuojautą. Taigi V. Mačernis subrendo labai jaunas, ką patvirtina ir E. Erikson'o psichosocialinės raidos

stadijos. Būdamas tik 20-ies jis visiškai atsidavė kūrybiniam darbui, dirbo labai produktyviai ir organizuotai, ieškojo savo gyvenimo prasmės, siekė pasitarnauti aplinkiniams, kas, anot E. Erikson'o, būdinga viduriniam žmogaus amžiui (Myers, 2000, 115).

V. Mačernis, tarsi nujausdamas, kad gyvenimo jam duota mažai, siekė kuo daugiau nuveikti. Egzistenciją jis jautė nuo pat jaunystės. Pasak J. Baranovos, egzistuoti negalime išmokti nei iš knygų, nei iš teorinio diskurso, nei studijuodami abstrakčius principus (Baranova, 2002, 298). Egzistenciją pajaučiame tiesiogiai. Paprastai išgyvendami baimę, nerimą, šleikštulį, absurdą ar tuštumą. V. Mačernis dažnai jautėsi vienišas ir būdavo atsisakyęs nuo kitų, labai mėgo vaikščioti gamtoje, buvoti tik pats su savimi. Atsakymų į gyvenimo prasmės klausimus jis ieškojo visų pirma savyje, remdamasis savo asmeninėmis patirtimis. Visa jo kūryba padiktuota žmogaus dvasios, galutinės ir vienintelės dvasinės tikrovės: šurpo, nerimo, vienatvės, džiaugsmo. V. Mačernio kūrybai būdingas egzistencinis mąstymas. Pasak J. Repšio, egzistenciniam mąstymui būdingas ne tam tikras filosofinis problemų svarstymas, o labiau atskleidimas to, ką svarstomos problemos reiškia man pačiam ir kaip turėčiau jų atžvilgiu nusiteikti (Repšys, 2015, 55). Todėl egzistencialistai filosofijos paskirtį antropologizuoja, galima pridurti, net egocentruoja. Egzistencinės filosofijos objektas ir yra žmogaus būtyje glūdinčių egzistencijos galimybių, neprieinamų mokslinei analizei, atskleidimas, arba apšvietimas. M. Heidegger'is šių galimybių analizę vadina *egzistavimo analitika*, K. Jaspers'as – *egzistencijos apšvietimu*, arba *praskaidrinimu*. Filosofuodamas žmogus kelia jį dominančius klausimus, tad pati filosofija esanti būdas pažinti save arba prie savęs priartėti. „Egzistencinis mąstymas, – sako K. Jaspersas, – yra savirefleksija, bet aktyvi savirefleksija“ (Repšys, 2015, 61). V. Mačernis domėjosi S. Kierkegaard'o, M. Heidegger'io, F. Nietzsche'ės, F. Dostojevskij'io, K. Jaspers'o, N. Berdiajev'o idėjomis.

3. S. Kierkegaard'o egzistencijos samprata

Egzistencinės filosofijos pradininku laikomas danas S. Kierkegaard'as (1813–1855). Jo biografija panaši į V. Mačernio. Gyveno Kopenhagoje, buvo jauniausias iš septynių vaikų. Kaip ir V. Mačernio, S. Kierkegaard'o šeimoje

daug vaikų mirė – iš septynių užaugo tik du. Panaši net jų fizinė sveikata: S. Kierkegaard'as buvo silpnos sveikatos, spėjama, kad dėl to, jog buvo vyresnių tėvų vaikas. Kaip ir V. Mačernio, jo santykiai su mama nebuvo šilti, jis jautėsi nelaimingas, vienišas. S. Kierkegaard'ą ypač paveikė niūrus religingas tėvas, įskiepijęs jam kaltės jausmą. Tėvas išgyveno dėl vaikystėje padarytos nuodėmės: kai jam buvo 11 metų, skurdžiai gyvenantys tėvai jį atidavė ūkininkui, vieną iš sunkių nusivylimo akimirų jis prakeikė Dievą, dėl ko išgyveno visą likusį gyvenimą. Tėvo poveikis sūnui buvo didžiulis: prisimindavo jį ypač pagarbiai, tuo tarpu motinos išvis neminėdavo. Po tėvo mirties įvyko lūžis: pasinėrė į studijas, pradėjo rašyti, nors iki tol gyveno gana lengvabūdiškai.

Kaip ir V. Mačerniui, S. Kierkegaard'ui meilė nesuteikė laimės. Tik jis pats nutraukė sužadėtuves, dėl ko visą likusį gyvenimą labai išgyveno. Šio poelgio motyvai liko neaiškūs. Jis pats teigė, kad „daugelis vyrų tapo genijais įkvėpti meilės merginai, kai kuriuos jų merginos paskatino tapti šventaisiais. Tačiau niekas dar netapo genijum dėl merginos, tapusios žmona; žengęs tokį žingsnį jis gali tapti tik finansiniu patarėju“ (Andrijauskas, 2006, 26). Jis nevedė, o jo sužadėtinė vėliau ištekėjo už universiteto profesoriaus. S. Kierkegaard'o darbe „Arba arba“ pateikiamas išsamesnis paaiškinimas: „Jis galėjo kovoti su visu pasauliu, bet ne su savimi. Meilė trumpam padarė jį neapsakomai laimingą; tačiau, vos pagalvojęs apie ateitį, jis puolė į neviltingumą“ (Baranova, 2002, 301). Laimę jis iškeitė į kentėjimą. Nemažai kančios patyrė ir V. Mačernis, Bronei jis rašė: „Vienintelis noras gyventi manyje visados siejasi su Tavimi. Jei tavęs nebūtų arba tu nueitum su kitu, aš liūščiau ten, kur pavojingiausia. Ir tą norą gyventi išsaugot manyje gali tik tu“ (Mačernis, 1990, 421).

Atsisakęs laimės, S. Kierkegaardas savanoriškai pasiaukojė, kad galėtų kurti. Ir V. Mačernis daug svarstė apie kūrybos bei asmeninės laimės priešpriešą, ir jam atrodė, kad asmeninė laimė kartais trukdo kurti, nes kūryba ir kančia – neatsiejamos. Laiške Pauliui Jurkui rašė: „O tokią poeziją rašyti reikia būti amžinai degančiu, amžinai liepsnojančiu. Ramybė, pasitenkinimas ir geras, laimingas gyvenimas turi būti užmirštas. Kas šito kelio nebijo, turi stoti į skausmo didvyrių eiles“ (Mačernis, 1990, 375). Kaip ir V. Mačernis, S. Kierkegaard'as buvo produktyvus, daug rašė. Jų abiejų kūryboje daug asmeniškumo. S. Kierkegaard'o filosofiniai darbai neatsiejami nuo jo autentiš-

kumo, jis yra sakęs, kad kūryba yra jo gyvenimas. Nors ir neparašė sisteminio egzistencializmui skirto veikalo, jo mąstymo stilistika, anot J. Baranovos, lėmė pagrindines šios tradicijos temas (Baranova, 2002, 298). Individas visų pirma egzistuoja, tik tada ima save aiškintis ir aiškinti. Mes visų pirma gyvename, o tik tada siekiame suprasti. Tad nei racionalus mąstymas, nei mokslinis tyrimas individui negali atskleisti jo egzistencijos esmės ir tikslo. Individas save pažįsta tik egzistuosdamas. Savo paties asmenišką patirtį S. Kierkegaardas vertino kaip jo filosofiją suformavusią dramą. Jis aistringai neigė, kad individualią patirtį galima įsprausti į kokią nors sistemą arba suskaidyti į elementarias tiesas.

S. Kierkegaard'as, kaip ir K. Jaspers'as, laikomi krikščioniškojo egzistencializmo atstovais. Tikėjimas ir yra paradoksas, sako S. Kierkegaard'as, kai individas iškyla aukščiau už visuotinybę: jis nėra nuo jos priklausomas, o pranoksta ją. Tai atsitinka, kai visuotinybei priklausantis individas, ją pranokęs, tampa tikru individu. Kodėl? Nes, anot S. Kierkegaard'o, tiesiogiai susiduria su absoliutu. Tai paradoksas, įmanomas tik tikint transcendencija. Etinėje plotmėje paradoksas gali atrodyti kaip gundymas ir jį individas gali palaikyti pavojingu pagundymu. Žinoma, daugelio žmonių vidinė sąranga lemia tai, filosofo teigimu, kad paradoksas juos atstumia, bet dėl to nederėtų tikėjimo keisti kažkuo kitu, verčiau prisipažinti, kad jo neturi; tikintieji privalėtų pasirinkti ženkais, kurie leidžia paradoksą atskirti nuo gundymo (Baranova, 2002, 308).

„Galima sukurti loginę sistemą, tik ne egzistenciją“, – teigė mąstytojas (Baranova, 2002, 308). Visus pagrindinius svarstymus apie žmogiškąją egzistenciją S. Kierkegaard'as grindė religiškai. Jo filosofijos paskirtis – kreipti žmones į subjektyvius dalykus, ypač pabrėžiant tikėjimo svarbą. Jis neketino praturtinti pažinimo, kaip jį praturtina mokslininkas ar mokytojas, tenorėjo atverti žmonėms naujo gyvenimo galimybę. V. Mačernis egzistencijoje ieškojo savo santykio su Dievu. Jis kūrė individualų santykį. Jam, S. Kierkegaard'ui, Dievas yra ne pažinimo objektas, o būties pagrindas. Tai akivaizdu eilėraštyje „Nėra laimės“:

„Aš prie tavo kojų, Viešpatie, ateisiu,
Vėjais gal atplauksiu prie tavų akių,
Čia maldoj aš tyliai žodžiais pasikeisiu,
Pasiskųsiu, Dieve, kad gyvent sunku“ (Mačernis, 2006, 150).

Dievas čia suvokiamas kaip neatskiriama žmogaus egzistencijos dalis. Žmogus pripažįsta, kad Jis yra aukščiau už jį, neradus laimės žemėje, lieka Dievas, kuris yra pastovus ir nekintantis, įprasmina žmogaus egzistenciją: „Bet neradęs laimės, pasiliksiu vienas / Pasiskūsti Dievui, kad gyvent sunku“ (Mačernis, 2006, 150).

Remdamasis asmenine patirtimi, S. Kierkegaard'as skyrė tris žmogiškios egzistencijos tipus:

- 1) estetinė egzistencija, kurios vyraujanti pakopa yra malonumas;
- 2) etinė egzistencija, kurios vyraujanti pakopa yra pareiga;
- 3) religinė egzistencija, kurios vyraujanti pakopa yra kančia (Andrijauskas, 2006, 33).

Estetinės egzistencijos aukščiausias siekis – romantinis grožio ir meno kultas, lemiantis tik trumpalaikį pasitenkinimą, nes nesuteikęs vidinės pilnatvės sukelia nepasitenkinimą ir nusivylimą. Tikroji egzistencija yra religinė, nes „nuosekli asmenybės dvasinio tobulėjimo logika neišvengiamai veda į tikėjimo svarbos ir etinės pakopos ribotumo suvokimą, jos įveikimą ir absoliutų pasirinkimą, atveriantį kelią į aukščiausiąją, trečiąją, žmogaus dvasinės evoliucijos pakopą“ (Andrijauskas, 2006, 37). Giluminė žmogaus būties prasmė yra tikėjimas ir Dievas. Kontaktas su būtimi įmanomas tik tikint ir esant sąlyčiui su Dievu. Dėl Jo žmogus gali gyventi ir mirti. S. Kierkegaard'o teigimu, giliausiai atsiskleidžia tik su transcendencija susieta žemiškoji būtis. Filosofui Dievas – tai žmogaus išeitis iš vidinio susidvejinimo ir kančios, „kai žmogus peržengdamas save tikėjimo aktu pasiekia transcendenciją, visą savo gyvenimą nukreipia į jį, o po to vėl atsigręžęs į save, gali pasiekti asmeninę harmoniją. Tik tikėjimas suteikia žmogui vientisumą“ (Sikora, 2004, 387). V. Mačernio eilėraštyje „Susigalvojimas“ žmogaus sąlytis su Dievu – tiesioginis, jis bando pajusti Kristaus, kaip į žmogų įsikūnijusio Dievo sūnaus, kančią, susikurdamas asmeninį santykį. Žmogus savo kančioje – ne vienas, jis turi į ką atsiremti. Žmogaus kančia egzistenciniu požiūriu – ne beprasmė:

„Kada tik, Viešpatie, susigalvoju,
Aš vis kaip saulėn žiedas į Tave smelkiuos.

Prisimena man Tavo nuogos rankos, kojos,
Dyglių vainikas ant galvos.

Nucina debesys, ir rūkas išsisklaido,
Ir vakare subėga žvaigždės ant dangaus.
Virš jų, virš jų matau aš Tavo veidą,
Veidą kaip Dievo ir Žmogaus“ (Mačernis, 2006, 152).

Dievas yra žmogaus egzistencijos „išeities taškas“. Žmogus gauna patvirtinimą, kad jo buvimas šiame pasaulyje gali būti prasmingas. Pasak J. Girniaus, S. Kierkegaard'o „žmogus kenčia jame besikryžiuojančių baigtinybės ir amžinybės dualizmą, kurio perkentimas (baimė) jį nuneša į Dievą, nors neišstremia ir iš žemės“ (Girnius, 2001, 14).

„Egzistencija, – rašė S. Kierkegaard'as, – visada yra individualus dalykas <...> Jei ją pamąstau, tai nuo jos abstrahuojuosi, ją likviduoju ir dėl to jos nemąstau. Todėl visiškai drąsiai būtų galima pasakyti: egzistuoja kažkas, ko neišaina pamąstyti – tai egzistencija“ (žr. Sikora, 2004, 385). J. Girnius praplečia šią mintį: „Kaip mūsų laiko magiškas žodis egzistencija reiškia ne paprastą kurio nors dalyko buvimą, bet konkrečią žmogiškąją būtį. <...> „Žmogus yra egzistuojanti būtybė“ – štai visą gyvenimą jo nenuilstamu karščiu skelbtoji tiesa“ (Girnius, 2001, 10). Egzistencialistai „atsigręžia“ į žmogų, jis jiems yra esminis filosofijos dalykas. Pasak J. Girniaus, egzistencija S. Kierkegaard'ui reiškia ne paprastą žmogaus buvimą, bet visą konkrečią jo būtį. „Ši egzistencijos termino vartosena jį susiaurina tšos atžvilgiu, t. y. tetaiko vienam žmogui, bet užtat praturtina talpos atžvilgiu, t. y. jis dabar reiškia ne vieną žmogiškosios būtybės momentą, formalų buvimą, bet visą žmogiškąją būtį“ (Girnius, 2001, 10). Pirmenybė teikta individualumui. S. Kierkegaard'o teigimu, individas, kaip atskirybė, pranoksta visuotinybę. Kiekvienas žmogus tiesiogiai suvokia tik pats save ir tik pats sau yra išskirtinė būtis, vadinasi, teisėtas kiekvieno mąstytojo refleksijos objektas gali būti tik jis pats (Sikora, 2004, 385).

Individas yra svarbiausias apmąstymų objektas. Pasak S. Kierkegaard'o: „Žmogaus būčiai būdingas susidvejinimas, jo vidinis Aš pats savaime niekada

negali pasiekti pusiausvyros ir ramybės. Jis neišvengiamai susiduria su fundamentine dilema: kaip suderinti baigtinumą ir begalybę, laikinumą ir amžinybę, būtinumą ir laisvę, ir yra pasmerktas blaškytis“ (Sikora, 2004, 387). Kadangi iš esmės suderinti šių priešybių neįmanoma, nuolat jaučiamas vidinis susidvejinimas lemia, kad <...> neviltis yra normali egzistencijos, besisukančios paradoksų ir absurdo rate, būseną. Neviltis, kad ir ne visada iki galo įsisąmoninta, lydi mus visomis gyvenimo aplinkybėmis (Sikora, 2004, 387). Pasak A. Andrijausko, S. Kierkegaard’ui svetimas šviečiamasis optimizmas, tikėjimas viltinga žmogaus būtimi (Andrijauskas, 2006, 17). Visa jo kūryba kupina melancholijos, neišvengiamos tragiškos lemties nuojautos. Jis nuolat kalba apie nusivylimą, susvetimėjimą, mirties baimę, kuri persekioja pasmerktą kančiai žmogų jam priešiškame pasaulyje. Savo gyvenimą mąstytojas vaizdžiai palygina su „amžina naktimi“. 1837 m. dienoraštyje S. Kierkegaard’as užrašė: „Man kartais atrodo, kad esu vergas, prikaustytas grandinėmis prie galeros, pasmerktos žūti“ (Andrijauskas, 2006, 68). V. Mačernio eilėraščiuose dažnai aptinkami tie patys motyvai kaip ir S. Kierkegaardo raštuose. 1943 m. spalio mėn. parašytame eilėraštyje be pavadinimo yra tokios eilutės:

„Rūpestis padidint ūgio neįstengia.
Sielvartas iš naujo atveria žaizdas,
Nuo likimo bėgantis jo neišvengia,
Laimės ieškantis negali jos atrast“ (Mačernis, 2006, 187).

Gyvenimas kupinas skausmo, nusivylimo, sielvarto, kančios. Eilėraščio paskutinis stulpelis nepalieka jokios vilties, jis kupinas melancholijos, rezignacijos, beprasmybės:

„Kad pati būtis beprasmė,
Nenaudinga niekam apskritai –
Šitą gal vėliau suprasme
Mes, praeinančio gyvenimo draugai“ (Mačernis, 2006, 187).

S. Kierkegaard'as ir F. Nietzsche'ė „tarsi gyvena savo susikurtoje, atribotoje nuo išorinio pasaulio tikrovėje, kuri virsta jų tekstų erdve. Ši vaizduotės sukurta erdvė, kaip susidaro įspūdis, skaitant jų tekstus, neretai tampa realiese nei tikrovė“ (Andrijauskas, 2006, 22). V. Mačernis taip pat per savo regėjimus kuria kitą realybę. Trečiojoje „Vizijoje“ jis dabartyje „apgyvendina“ mirusią senolę:

„Aš pažvelgiau į tėviškės laukus, dar rytmečio tyloj paskendusius,
Kai jie prieš saulę tekančią suklaupę meldėsi tyliai,
Ir šviesiame regėjime mačiau jaunosios rūbuose senolę skaisčią
Iš seno sodo vienumos pakylant.
Jinai lengvučiais žingsniais pasikėlė eit per žemę kvepiančią,
Jos akys buvo skaisčios lyg kalnuos du ežerėliai gilūs“ (Mačernis, 2006, 21).

Skaitant tekstą susidaro įspūdis, kad poetas perpasakoja tai, ką yra matęs, jo regėjimuose praeitis tampa dabartimi kaip neišskiriami elementai. Pasak A. Andrijausko, kaip ir Tolimųjų Rytų mąstytojai, S. Kierkegaard'as, F. Nietzsche'ė išryškina ir kartu panaikina poliarines kategorijas: išnyksta ribos tarp tiesos ir paklydimo, gyvenimo ir mirties, gėrio ir blogio, grožio ir bjaurumo, viskas susilieja viename vitališkame būties sraute, išorinio pasaulio tikrovėje, kuri virsta jų tekstų erdve (Andrijauskas, 2006, 22). Čia senasis klasikinis filosofavimo būdas praranda aiškius kontūrus, keičiasi, žmogaus vidinio pasaulio reikšmingumo suvokimas užgožia ir nustumia į antrąjį planą išorinį pasaulį, kuris savo ruožtu vis labiau veriasi vidiniam.

4. Mirties reikšmė M. Heidegger'io kūryboje

Po S. Kierkegaard'o mirties, egzistencializmo filosofija beveik šimtmečiui primiršta. Ją „prikėlė“ M. Heidegger'is (1889–1976), suformuluotą sudėtingą krikščionišką S. Kierkegaard'o filosofinę doktriną pakeitęs ateistine. Po Pirmojo pasaulinio karo, sukrėtusio visą pasaulį, visuomenines ir politines valstybių santvarkas, išnyko dinastijos, pasikeitė pasaulio jėgų santykis, europiečiai buvo nualinti praūžusios gripo epidemijos, žmonių žūčių kare,

nepritekliaus. Ypač nukentėjo Vokietija. Visuomenėje vyravo skeptiškos, iracionalios, pesimistinės nuotaikos. Egzistencializmo filosofijai dėl jos nagrinėjamų klausimų aktualumo tuo laikotarpiu skleistis buvo „idealios sąlygos“.

Laikoma, kad M. Heidegger'is 1930 m. suformulavo pagrindinius egzistencializmo filosofijos principus. Jis buvo išsilavinęs dviejų universitetų – Marburgo ir Freiburgo – profesorius, trumpai dirbęs kaip rektorius. Buvo įstojęs į nacių partiją, tad po Antrojo pasaulinio karo jam kurį laiką neleista dėstyti universitete. Jo filosofija yra klausinėjimo filosofija, tad vadinama ne atsakymų, o klausimų filosofija. Pagrindinė M. Heidegger'io minties esmė – visą grindžiančios realybės (Būties) atskleidimas filosofinėje šviesoje. Filosofas renkasi žmogų kaip Būties prasmės suvokimo laidą. Žmogų, kuris yra vienintelė savo būčiai, kartu ir apskritai Būčiai atvira būtybė. Žmogus yra čia ir dabar – konkrečioje vietoje konkrečiu laiku. Net *žmogaus* sąvoka keičiama *čia-būtimi* (vok. *Dasein*) (Heidegger, 2014, 10). Pasak M. Heidegger'io, neautentiškas *Dasein* (vok. *Dasein: da – čia, sein – būti, da-sein – tai, kas žmoguje yra čia*) gyvena ne taip, kaip nori, o kaip gyvenama, žmogui esant minios dalimi (cit. plg. Baranova, 2002, 314). Būtis yra vien todėl, kad ji yra būtis, ir negalima siekti nebūties. Kasdieniame gyvenime žmogus ne visada suvokia save kaip egzistenciją, tam jis turėtų atsidurti ribinėje situacijoje, pvz., mirties akivaizdoje. M. Heidegger'ui mirtis yra esminis egzistencijos klausimas. Jį ir V. Mačernį sieja apmąstymai apie mirtį. V. Mačernis savo kūryboje ypač daug dėmesio skiria mirties temai. Eilėraštyje „Mirties paveikslas“ žmogus turi išmokti vertinti savo buvimą čia ir dabar, gyventi prasmingai, jausdamas savo egzistenciją, nes po mirties nieko nebelieka.

„Ateis mirtis kaip vargana senutė,
Bedantė jos burna nusišypsos.
Paims rankas ir nebeleis ilgiau čia būti,
O kartą ugnį užgesins veiduos. <...>

Ir slinks veidai, kadais matyti,
Gyvenimas vaizduos pasikartos.
Išėisi tu iš čia rudens vėlyvą rytą
Ir nebegrįši niekadose“ (Mačernis, 2006, 164).

Nors mirtis vaizduojama, kaip „vargana senutė, bedante burna“, būtent ji nusprendžia, kada baigsis žmogaus gyvenimas. Mirtis triumfuoja prieš žmogų.

M. Heidegger'is palaiko stoikus, kurie teigia, kad žmogus turi galvoti apie mirtį, jai ruoštis, kadangi gyvename tik vieną kartą, negalime patikrinti, ar gerai pasiruošėme. M. Montagner'is pakartojo stoikų mintį „mąstyti apie mirtį, tai mąstyti apie laisvę“ (Baranova, 2006, 284). Mirtis – aukščiausias būties laipsnis, pasiekiamas nenumaldomai bėgant laikui. Mirtis leidžia suvokti gyvenimo prasmę. Gyvenimas prasmingas tik todėl, kad žmogus yra mirtingas, tad turi prasmingai išnaudoti jam skirtą laiką, jo nešvaistyti. Mirtis atskleidžia žmogaus ribotumą, kasdienių rūpesčių menkumą.

Pats M. Heidegger'is sako, kad „mirtis plačiausia prasme yra gyvenimo fenomenas. Tai tam tikra būties rūšis“ (Baranova, 2006, 287). Mirtis yra tai, kas neišvengiamai laukia ateityje, tai būties galimybė, kurią čia-būtis kas kart turi prisiimti sau. Mirties neišvengiamumas atskiria ją nuo kitų ateities įvykių. Mirties baimė, M. Heidegger'io teigimu, – negarbingas jausmas. Todėl žmogaus jaučiama pamatinė baimė, suvokiama kaip siaubas, ramina, nes siaubas leidžia žmogui suvokti patį save. „Autentiška čia-būtis turi pakankamai ryžto susidurti su siaubu ir nuo jo nenusigręžti. Čia-būtis (vok. *Dasein*) tampa pačia savimi“ (Baranova, 2006, 294).

Kitų žmonių mirtis leidžia žmogui pasitikrinti, kad jis vis dar yra gyvas, mirtis yra įprastas kitiems nutinkantis įvykis. Be to, žmogus miršta pats vienas, niekas kitas negali už jį numirti, taigi mirtis yra sava ir neatsiejama nuo vienatvės. M. Heidegger'is skiria *tikrąją* ir *netikrąją* egzistencijas. Neautentiška būtis daug kalba, pati nesuvokdama apie ką. Daugiažodžiavimas užgožia dalyko esmę. Gyventi autentiškai – tai suvokti būtį. Neadekvatus būties suvokimas lemia ir neadekvačią savimonę. Pasak A. Šliogerio, abejingumas mirčiai prilygsta abejingumui sau pačiam (Šliogeris, 2011, 95). Tai vadinamoji *netikroji* egzistencija, nuo tikrosios būties eliminuojama bet kokia atsakomybė. Netikroji egzistencija – pasirinkimas gyventi dabartimi, baimė atsiverti būčiai, tai absoliučiajai egzistencijai, kuri yra visiška tuštuma ir nežinomybė. *Tikroji* egzistencija – tai mirties suvokimas. Kadangi žmogus yra mirtingas, jis turėtų stengtis gyvenime pasiekti kažką prasmingo, tuo tarpu, jei būtų nemirtingas, visos dienos būtų vienodos, tad nebūtų paskatos

kažko siekti, kai laikas, vadinamas *gyvenimu*, yra ribotas. V. Mačernis, kaip ir M. Heidegger'is, nuolat užduoda klausimus savo poezija ir ieško atsakymų į juos. 25-ame Rudens sonete žmogus gyvena, bet nežino, kaip gyventi, nes besimėgaudamas gyvenimo malonumais nejaučia gyvenąs prasmingai. Netikroji žmogaus egzistencija sukelia jausmą, kad tai yra netikroji būtis:

„Einu, bet nežinau, į kur nueisiu,
Ir gyvenu, bet palaidai ir be prasmės:
Ragaudamas gyvenimą kaip vaisių
Ir vėl jį nešdamas kaip naštą ant peties.

Aš klausiau kunigų ir filosofų –
Atsakė jie, išdėstė viską išsamiai.
Bet man širdis ir šiandien lygiai sopa:
Kodėl pasaulis ir žmogus, ir visa tai?“ (Mačernis, 2006, 72).

Žmogus visur ieško atsakymų – ir tikėjime, ir moksle, bet į esminį gyvenimo klausimą, kam iš viso gyvena, taip niekas ir neatsako. Skirtingai nei M. Heidegger'is, kuris laikomas ateistiniu filosofu, nes, jo teigimu, tai, kas atsiskleidžia po mirties, yra Niekis, arba S. Kierkegard'as, kuris žmogaus būties išeities tašką sieja su Dievo buvimu, V. Mačernis atsakymo ieško blaškydamasis tarp tikėjimo Dievu ir netikėjimo. M. Heidegger'io požiūriu, žmogus savo likime *Dasein* gali paimti save į rankas ir išlaisvėti, nes jo likimas ir yra laisvė. Šioje situacijoje žmogus gyvena istoriškai, nes atsitiktinumu būtis ištinka žmogų ir siunčia jį į jo likimą (Vyčinas, 2002, 137).

A. Šliogeris teigia, kad „pats egzistencijos modelis yra kaip ledkalnis: vienas aštuntadalis kyšo virš vandens – tai racionalusis sluoksnis, egzistencijos viršūnė. Septyni aštuntadaliai slypi po vandeniu, protui nepasiekiamose egzistencijos gelmėse“ (Šliogeris, 2011, 10). Ledkalnio viršūnė niekada neatskleidžia visos egzistencijos gelmės. Vidinio žmogaus gyvenimo niekas negali iki galo paaiškinti. Egzistencijos gelmė nėra kokia nors niekaip nesireišianti, visiškai transcendentiška tikrovė. Ikiracionalioji gelmė veriasi per jausmus ir emocijas. Egzistencializmas žmogų tarsi panardina į afektų

(meilės, ryžto, baimės, aistros, nuotaikos) pasaulį. Egzistencijos filosofija skleidžiasi mąstant, tačiau ji išlieka ir savotiškai racionali, neleidžianti jos tapatinti su grynąja mistika. Turint galvoje tą savotišką egzistencijos filosofijos racionalumą, joje vis dar išlieka tam tikras pažintinis turinys, atskleidžiantis realaus pasaulio, daiktiškosios tikrovės objektyviašias charakteristikas. M. Heidegger'is manė, kad kiekvienas žmogus turėtų ieškoti savo santykio su būtimi, mąstydamas apie mirtį. Tai vienintelis tikras gyvenimo kelias. Faktiškai tai reiškia, kad M. Heidegger'is pasaulį suveda į žmogiškosios būtybės egzistencialistinę pasaulio sąmonę (Girnius, 2001, 39).

5. K. Jaspers'o samprata apie būtį

V. Mačernis buvo puikiai susipažinęs su K. Jaspers'o (1883–1969), vokiečių egzistencialisto, gydytojo psichiatro, filosofine mintimi, jo kūryboje žmogaus būties klausimai dažnai sprendžiami pasitelkus K. Jaspers'o analizuotas ribines situacijas. Filosofas nukentėjo nuo nacių režimo – jam uždrausta dėstyti universitete, grėšė areštas, tik po karo vėl galėjo leisti savo knygas. Filosofo keliami klausimai, „kas yra pasaulis arba būtis, kas yra tiesa, kas yra laikas, čia paverčiami klausimais, kas man pačiam yra šalia manęs esantis pasaulis, ką man pačiam reiškia laikas, į kurį panardinta manoji būtis, kokią prasmę tiesa turi man pačiam“ (Repšys, 2015, 55). K. Jaspers'o filosofijos „šerdis“ yra žmogaus būtis. Būties problemą jis kelia kaip žmogiškosios prasmės klausimą. Pasaulis vertinamas per žmogaus prizmę: visa prasmė atsiskleidžia tik per žmogų, tik jam būdinga „egzistencijos galimybė“. Gyvendamas kasdienybėje žmogus gali pažinti pasaulį, bet ne pats save. Net tada, kai kenčia ar miršta, jis dar nežino, ką tai reiškia jam pačiam. Egzistencija galima tik faktinėje žmogaus būtyje, kuri, K. Jaspers'o teigimu, „yra tai, kas niekuomet negali tapti objektu, tai pradmuo (vok. *Ursprung*), kuriuo remdamasis aš veikiu ir mąstau, apie ką aš kalbu minčių eigoje, kurios niekas nepažįsta; egzistencija yra tai, kas suveda mane patį su savimi, o per tai su savo transcendencija“ (plg. Repšys, 2015, 59). Pasak K. Jaspers'o, žmogus gyvena paslaptینگame pasaulyje, kurio negali pažinti. „Jo egzistavimas“ iš visų pusių apsuptas paslaptingų simbolių ir ženklų, kurių žmogus nepajėgia paaiškinti“

(Genzelis, 1971, 94). Tikrąją egzistenciją, kuri niekada iki galo neužbaigta ir per kurią gali save įgyti arba savęs netekti, gali patirti tik remdamasis filosofija. Egzistencija yra kintanti: arba žmogus save realizuoja, arba ne. Jis egzistuoja tik tam tikrais savo gyvenimo momentais. „Būdamas visuomenėje, žmogus turi galimybę nuolat įgyti bei prarasti save. Ši egzistencijos galimybė vadinama pasirinkimo laisve arba tiesiog – laisva egzistencija (Repšys, 2015, 63). Žmogaus gyvenimą sudaro nuolatiniai pasirinkimai: pasirinkdamas vieną galimybę, kitas atmeta.

K. Jaspers'as įvedė *kaltės* sąvoką: kažką rinkdamasis žmogus save apriboja, nes kažko atsisako. Kyla kaltės jausmas, nes kažkas liko nepadaryta, ką galėjo padaryti, o neveikimas lemia atitinkamus padarinius. Net ir veikdamas jis apriboja kitų laisvę. Taigi yra savotiškai pasmerktas, nes negali atsakyti nei laisvės, nei kaltės, „nes jame pačiame glūdi egzistencijos galimybė save projektuoti ir projektuoti visuomenėje, tarp kitų žmonių. Žmogus pats yra kaltė. Laisvė ir kaltė tai tartum amžini žmogiškosios būties palydovai, nes kiekvienas veiksmas pasaulyje turi pasekmes, apie kurias veikiantysis nežinojo“ (Repšys, 2015, 63).

Pasak K. Jaspers'o „individualus žmogus niekada nebūna užbaigtas, idealus, tobulas asmuo“ (Vanagaitė, 2019, 71). Užbaigtas žmogus negali egzistuoti iš principo, nes viskas, kas jis yra, ir viskas, ką jis įgyvendina, gali būti keičiama, yra atvira virsmui. Filosofas akcentuoja, kad „žemiška laimė negali būti pasiekta jokiomis aplinkybėmis“ (Zaksas, 1983, 172). Jei tiksliai žinotų savo prigimtį, nebeturėtų ką keisti. Kadangi neturi atsakymo, kas yra tikroji autentiška savastis, žmogus gali nuolat save kurti. K. Jaspers'o, kaip ir M. Heidegger'io, žmogus šiame pasaulyje atsидūrė nepaisant jo valios. Atsitiktinių gyvenimo situacijų jis pats negali rinktis: nuolat patenka į situacijas, kurios nuo jo nepriklauso. Tai gali būti mirtis, kova, kančia, kaltė, atsitiktinės nuo žmogaus nepriklausančios aplinkybės. Tai ribinės situacijos, nes jų negalima pakeisti ar išvengti (Jaspers, 1998, 21). Jos tarsi „savotiškos psichologinės būsenos, kurios lydi žmogiškosios būties realizaciją, jai padėdamos arba ją ribodamos“ (Repšys, 2015, 64). Šių situacijų suvokimas vadinamas vienu giliausių filosofavimo šaltinių. Kasdienybėje žmogus stengiasi šių ribinių situacijų vengti, tačiau susidūręs su bent viena iš jų, negali kažko keisti, gali

tik jas išgyventi, priimdamas kaip savo lemtį. K. Jaspers'o teigimu, kęsdami skausmą ir apimti bejėgiškumo mes puolame į neviltį. Ir kai tik atsigavę pasineriame į gyvenimą, užsimiršę vėl naiviai pasiduodame laimingų būsenų tėkmei. „Ribinėse situacijose ypač akivaizdžiai atsiskleidžia žmogiškosios būties trapumas, baigtinumas, nepatvarumas ir gyvenimo beprasmiškumas. Šiose situacijose mes lyg atsiduriame ant empirinio egzistavimo ribos. Mes suabejojame tuo, kuo buvome iki šiol. Mes lyg atsiduriame ant bedugnės krašto“ (Repšys, 2015, 64). Atsitrenkęs į ribinių situacijų „sieną“, žmogus „šoka“ atgal į save. Ribinės situacijos jį tarsi patikrina, kiek pajėgus patirti savo būtį. Tokiose situacijoje pajaučiama egzistencija. Pasak R. M. Vabalaitės, kai žmogus supranta, „kad jo būtis pasaulyje yra nepatikima, kad jo gyvenime ne viskas yra jam pačiam pavaldus, kad yra dalykų, kurie nutinka netikėtai, virš šios nykstančios būties pasaulyje jam gali iškilti tikroji būtis“ (Vabalaitė, 2019, 71). Tokia būseną „ištinka“ esant vadinamosioms *ribinėms situacijoms*, kai žmogus pats negali nei išvengti kraštutinio sukrėtimo, nei ką nors toje situacijoje iš esmės keisti. Tad jaučia neviltį, bet visada išlieka galimybė atsitokėti iš sukrėtimo ir pasistengti kitaip suvokti būtį.

V. Mačernio poezijoje lyrinis subjektas dažnai patenka į įvairias ribines situacijas. Septintajame „Rudens“ sonete žmogus priešpriešinamas pačiai egzistencijai:

„Išspręst gyvybės ir mirties lygtis
Su begale nežinomųjų.
Veltui aš laikiu: niekas man nepasakys,

Atėjęs iš erdvių giliųjų,
Kodėl kas nors yra? Kodėl aš pats esu
Didžiausia paslaptis visatos slėpinių?“ (Mačernis, 2006, 54).

V. Mačernis palieka sutrikusį žmogų patį vieną spręsti būties klausimą, patirti jos vienatvę, suvokti savo individualumą. V. Mačernio žmogus vis klausia: kas aš esu, kokia mano gyvenimo prasmė? Niekas kitas negali jam atsakyti į gyvenimo prasmės klausimą ir nugyventi už jį jo gyvenimo – tai

gali padaryti tik jis pats. Reikėtų suvokti, kad svarbus ne galutinis atsakymas, o nuolat užduodami klausimai.

K. Jaspers'as skiria ir kitą neatsiejamą žmogiškosios egzistencijos elementą – tai kova. Jo teigimu, kad nežlugtu, žmogus turi nuolat kovoti už savo egzistencinę erdvę (cit. plg. Repšys, 2014, 65). Todėl negali gyventi nuolat paisydamas kitų žmonių interesų, jų neišnaudodamas ar nedarydamas jiems žalos. Taip kovoja visą savo gyvenimą, pradedant primityvia biologine kova už išlikimą ir baigiant santykiu su mylimu žmogumi, siekiant išsaugoti savąjį Aš.

Kiekvienas žmogus patiria kančią, nes laisvai rinkdamasis dažnai pažeidžia kitų žmonių interesus ir už tai turi atsakyti. Pasak K. Jaspers'o, negalėdamas gyventi ir savęs realizuoti neprisiimdamas atsakomybės, individas išgyvena kančią, kuri neišvengiamai lydi egzistencijos raišką empirinėje platumėje, kaip šios būklės neigimo veiksnys (cit. plg. Repšys, 2014, 66). Jeigu kasdienybė ir sėkmė egzistenciją tarsi „užmigdo“, tai kančia ją pažadina.

Žmogaus egzistencijai atskleisti ypač svarbi yra mirtis, savotiškai valdanti visas kitas situacijas. Pasak K. Jaspers'o, „mirtis yra pats radikaliausias žmogiškosios būties neigimas ir vis dėlto priklauso man pačiam, nes aš pats turiu nusistatyti savo mirties atžvilgiu Mirties akivaizdoje ypač išryškėja pasaulio ir žmogaus gyvenimo beprasmiškumas“ (Repšys, 2014, 66). Mirtis yra tai, kas neišvengiama. Jos akivaizdoje žmogus lieka pats savimi, nusimesdamas visas savo kaukes ir atsiverdamas transcendencijai. Kyla klausimas, kas toliau? Atsakymą į šį klausimą galima gauti perėjus į kitą dimensiją, kuri žmogui nesuvokiama. Puoselėdamas santykį su Dievu, jis patenka į kitą lygmenį ir taip įveikia savo žmogiškosios egzistencijos baigtinumą. Egzistencijos klausimas neatsiejamas nuo mirties klausimo, nes visą savo gyvenimą „einame“ į mirtį ir neturime galimybės jos išvengti.

V. Mačernis dar besimokydamas mokykloje ėmė domėtis egzistencialistine filosofija, nes tikėjosi atrasti atsakymus į jam nuolat kylančius egzistencinius klausimus dėl žmogaus buvimo, kentėjimo, mirties prasmės. Egzistencialistinei filosofijai būdingas žmogaus egzistencijos, jo gyvenimo prasmės ir galimybių apmąstymas. Filosofijos objektas yra konkretaus žmogaus būtis, jos esmė ir prasmė. Egzistencialistai pasaulį vertina per žmogų – jo buvimą ir jam kylančias problemas. Laisvai save kuriantis žmogus atsakingas už savo veiksmus.

S. Kierkegaard'as visus pagrindinius svarstymus apie žmogiškąją egzistenciją grindžia tikėjimo svarba, nes kontaktas su būtimi įmanomas tik tikint ir susilieję su Dievu. Tikinčiam žmogui gali pavykti išvengti vidinio susidvejinimo ir kančios. M. Heidegger'io teigimu, vien tik žmogus yra atviras savo būčiai buvdamas dabartyje. Mirtis yra būties pajautimo katalizatorius. Gyvenimo laikinumas verčia nuveikti kažką prasmingo. K. Jaspers'ui pasaulio egzistavimo prasmė atsiskleidžia tik per žmogų, nes tik jis turi egzistencijos galimybę. Žmogus gyvena šiame pasaulyje nepaisant jo valios ir negali pasirinkti atsitiktinių savo gyvenimo įvykių ar situacijų, kurioms priskiriama mirtis, kova, kančia, kaltė. Tik būdamas šiose ribinėse situacijose jis gali pajusti savo būties prasmingumą.

Išvados

1. V. Mačernio biografija išties sudėtinga: nuo pat gimimo nemylėtas motinos, nuo vaikystės lydinčios pačių artimiausių, mylimų žmonių netektys, gyvenimas nuolatiniam nepritekliui be aiškių ateities perspektyvų lemia norą savo vidinį skausmą išreikšti per kūrybą. Nuolatinis mirties dvelksmas suformavo pesimistinį požiūrį į gyvenimą, kuris perkeliamas ir į kūrybą.
2. V. Mačernis gyveno istorinių sukrėtimų, permainų laikotarpiu. Nors Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu buvo sudarytos geros sąlygos kūrybinei saviraiškai, prasidėjusi vokiečių okupacija, vykstantis karas lėmė nuolatinį nerimą ir netikrumo būseną. Išeičių jis ieškojo egzistencializmo filosofų darbuose, kur žmogus yra pats save laisvai kuriantis ir prisiimantis atsakomybę, nežinantis savo buvimo prasmės, kurią pats turi susiformuluoti. V. Mačernio lyrinis subjektas gali rinktis krikščionišką tikėjimą, kaip žmogaus būties rimtį Dievo aki-vaizdoje: per mirties neišvengiamumą atrandama gyvenimo prasmė. Ji išryškėja tik tikint į Kūrėją ir Atpirkėją. Tik tikėdamas peržengi mirtį. Anot M. Heidegger'io, jis gali patekti į ribines situacijas, tokias kaip kančia, mirtis, kova, kad, K. Jaspers'o teigimu, pajustų būties prasmingumą.

3. V. Mačernio lyrika autentiška, apimanti esmines žmogaus būties situacijas. Gyvenimas jo kūryboje įvairus: žmogus patiria būties vienvyrtę ir suvokia savo individualumą, jausdamasis vienišas ir visų nesuaprasstas, kartu suvokia, kad gyvenimo prasmę leidžia atrasti vienatvė. V. Mačernio žmogus nuolat ieško tiesos, atsakymų į žmogiškosios būties klausimus, jausdamas gyvenimo laikinumą. Kad nugyventum prasmingai, turi skubėti, nes mirtis nuolat šalia, ji verčia neužsimiršti, neprisikurti iliuzijų. V. Mačernio kūryboje ji kaip neišvengiamybė, atskleidžianti visą žmogaus egzistencijos prasmingumą.
4. Žmogus turi patirti kančią, kad įvertintų gyvenimą. V. Mačerniui kančia yra galimybė kelti savo gyvenimo prasmės, sąmoningo gyvenimo klausimus ir jausti kūrybines kančias. Kančia žmogų užgrūdina, jis nebebijo imtis didesnių darbų ar užmojų, nes pasitiki savo jėgomis ir žino, kad gali įveikti sunkumus.

Literatūra

- Andrijauskas, A. (2006). *Neklasikinio mąstymo principai Kierkegaardo filosofijoje. Egzistencijos paradoksai. Kierkegaardo filosofinės interpretacijos*. Vilnius: Versus Aureus.
- Baranova, J. (2002). *Etika: filosofija kaip praktika*. Vilnius: Tyto alba.
- Baranova, J. (2006). *Filosofija ir literatūra, priešpriešos, paralelės, sankirtos*. Vilnius: Tyto alba.
- Bernotienė, G. (2002). Poeto mirtis. Epitafijos ir dedikacijos Vytautui Mačerniui. *Colloquia*, 49, 79–102. <https://www.zurnalai.vu.lt/Colloquia/article/view/28353> [žiūrėta 2023-03-16].
- Daujotytė, V. (2021). *Žemės keleiviai. Mačernis*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
- Girnius, J. (2001). Heideggerio egzistencialistinės filosofijos pagrindai. *Darbai ir dienos*, 27, 7–108.
- Heidegger, M. (2014). *Būtis ir laikas*. Vilnius: VGTU leidykla „Technika“, „Baltijos kopija“.
- Mačernis, V. (2015). *Praeinančiam pasaulyje praeisiu*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Mačernis, V. (1990). *Po ūkanotu nežinios dangum*. Vilnius: Vaga.
- Maslow, A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.

- Myers, G. D. (2000). *Psichologija*. Poligrafija ir informatika.
- Narušienė, V. (2009). Keli štrichai jaunojo genijaus portretui: Vytauto Mačernio kelias į lietuvių poezijos viršūnes. *Darbai ir dienos*, 52, 39–72. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=160272> [žiūrėta 2023-03-01].
- Repšys, J. (2015). Žmogaus koncepcija K. Jasperso filosofijoje. *Problemos*, 2, 55–71. [file:///C:/Users/Dell/Downloads/5490-Article%20Text-4161-1-10-20150404%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Dell/Downloads/5490-Article%20Text-4161-1-10-20150404%20(2).pdf) [žiūrėta 2022-01-24].
- Ruseckaitė, A. (2017). *Dūžtančios formos. Romanas apie Vytautą Mačernį*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Sakalauskas, T. (1996). *Regėjimų naktis. Poeto Vytauto Mačernio gyvenimas ir kūryba*. Vilnius: Vaga.
- Sikora, A. (2004). *Susitikimai su filosofija. Nuo Herakleito iki Huserlo*. Vilnius: Alma littera.
- Šliogeris, A. (2011). *Transcendencijos tyla*. Vilnius: Margi raštai.
- Tatarkievicz, W. (2003). *Filosofijos istorija III*. Vilnius: Alma littera.
- Vabalaitė, R. M. (2019). Tikrosios savasties paieškos Karlo Jasperso filosofijoje. *Logos*, 100, 68–75 http://www.litlogos.eu/L100/Logos_100_068_075_Vabalaite.pdf [žiūrėta 2023-04-10].
- Vyčinas, V. (2002). *Raštai I*. Vilnius: Mintis.
- Zaksas, I. (1983). *Katalikybė ir egzistencializmas*. Vilnius: Mintis.

THE INFLUENCE OF EXISTENTIALIST PHILOSOPHY ON THE WORK OF VYTAUTAS MAČERNIS

Jurgita Paužienė, Arvydas Ramonas

Summary

The complicated life of Vytautas Mačernis, unloved by his mother from birth, as well as the accompanying losses of his closest and loved ones since his childhood, living in constant poverty, and without clear prospects for the future, conditioned the desire to express all inner pain through creativity. The

constant presence of death nearby formed a pessimistic attitude towards life, which was later reflected in creativity.

This paper analyses what life and death meant to the poetry of Vytautas Mačernis through the ideas of Existentialist philosophy. Aspects of the poet's life and surroundings that influenced his work are reviewed. The possible applicability of ideas of Existentialist philosophy in the work of a spiritual consultant is also presented. In his poetry, Mačernis sought answers to existential questions that constantly arose for him about the meaning of human existence, suffering, and death. The human being is in a constant process of searching. He looks for answers when he is alone. All experiences are individual. Man must find the meaning of his life himself. Suffering is an inseparable companion of man. By overcoming suffering, a person feels the meaning of his existence. Death helps a person realise the meaning of his existence, because it shows his temporality and his fragility. A person can live his life more meaningfully knowing that death is always nearby, but at the same time believing in eternal life and trusting in God's mercy and justice.

Mačernis lived in a period of historical upheavals and change. Although during the period of independent Lithuania, good conditions were created for creative expression, the beginning of the German occupation and the war caused constant anxiety and uncertainty. Solutions are sought in the works of Existentialist philosophers, in which a person freely creates himself and takes responsibility, and at the same time does not know the meaning of his existence, which he must create himself. According to the Existentialists, there are two forms of existence, authentic and non-authentic. Authentic existence means focusing on a transcendent being beyond the realm of the everyday. Mačernis' life was a real existence, because he cared more about spiritual things, he tried to comprehend how to understand the question of life, what the most important values in life are, and to understand the temporality of human life. At a very young age, Mačernis saw himself as a personality according to the Maslow pyramid. This shows his great spiritual maturity.

According to Kierkegaard, the founder of Existentialist philosophy, real existence is religious, because it is the only way to reach the highest level of human spiritual evolution. The deepest meaning of human existence is faith

and God. Mačernis' lyrical subject also receives confirmation that his presence in this world can be meaningful, because he can reach God.

Heidegger is considered to have formulated the basic principles of Existentialism. Man looks for answers everywhere, both in faith and in science, but he does not get an answer that would answer the fundamental question of human life, why does he live at all? Mačernis, like Heidegger, constantly asks questions with his poetry, and constantly searches for answers to his questions. Man looks for answers everywhere, both in faith and in science, but he does not get a response that answers the fundamental question of human life, why does he live at all? Heidegger believed that every person must search for his relationship with death. This is the only true way of life.

Mačernis was well acquainted with Karl Jaspers' philosophical thought, because in his work issues of human existence are often solved through the borderline situations analysed by Jaspers. A person constantly gets into situations that are beyond his control. It can be death, struggle, suffering, guilt, or random circumstances beyond the control of the person. Mačernis leaves the disturbed person alone to decide on questions of being, to experience the loneliness of being, and to realise his individuality. His lyrical subject is always asking about life, about the meaning of existence, but nobody can answer, only he himself.

The lyrical subject of Mačernis can choose faith according to Kierkegaard as a means for the human being to achieve peace of mind, can perceive the meaning of life through the inevitability of death according to Heidegger, and can experience borderline situations, such as suffering, death and struggle, in order to, according to Jaspers, feel the meaning of his existence.